

Artur Silvestri

MODELUL ȘI MEMORIA

Mitropolitul Antonie Plămădeală în efigie

INTERMUNDUS

INTERMUNDUS, 2005

str. Școala Herăstrău nr.62, București, cod 014153

E-mail: **christian.writers@gmail.com**

Tel/fax: 021-317.01.14

ISBN: 973-87432-8-1

SUMAR

Modelul și memoria.....3

„Restituirea arhivelor ignorate“5

Mitropolitul Antonie Plămădeală în efigie.....14

Tehnoredactare: *ing. Diana Șuică*

Tipar: VEGA PROD S.R.L.

MODELUL ȘI MEMORIA

Opera lui Antonie Plămădeală (1926-2005), Mitropolit al Transilvaniei și Învățător al românității, rămâne între cele mai de seamă ce a putut să ne dea literatura sub-lunară a marilor povățuiri, ce începe demult și nu se termină decât odată cu cea din urmă vorba pronunțată în românește. Căci la el ideea însăși de a exista s-a tradus în ireductibila realitate a Tradiției, acolo unde esențiale sunt Modelul și Memoria. Acestea se orânduiesc și se combină strălucit.

Nicăieri, la noi, nu s-a mai exprimat cu atâta directete, în felul unui program senin și în formula unei directive organice necontestabile, acest „tipar modelator“ ce ilustrează, la drept vorbind, specificul în componența lui metafizică: „Apelul la exemple, la parabole și la apoftegmă locale, e menit să sugereze pe de o parte vitalitatea spiritualității ortodoxe românești, pe de alta să opereze prin modele. Spiritualitatea ortodoxă este, în general, nu o tehnică, nici o filozofie, ci o spiritualitate a modelelor realizate. Modelele țin aici loc de Regule. Ele sunt tradiție vie, veche și nouă, adaptată, contemporaneizată. Desigur, la noi duhovnicii au fost astfel de modele, dar nu numai ei, cei mari. Mai mari au fost cei ce au știut să se facă mici, prin smerenie, atâția anonimi care au lăsat în urma lor doar un nume și o singură faptă, dar faptă-model“. Acestea nu sunt cuvintele unui prelat ci ale unui Învățător care ar fi putut să fie un șaman arhaic, un voievod medieval sau un filosof de ieri și de azi, fiind, în orice caz, o concluzie de exponent căci Antonie Plămădeală a fost cel mai „bisericesc“ dintre scriitorii români și cel mai scriitor dintre oamenii Bisericii. Cu el, cele două literaturi ce trăiseră în lumi paralele, desfăcându-se heterodoxia seculară de misterul religios, se reunesc în sfârșit, într-o sinteză strălucită de unde, mâine, va ieși, fără nici o îndoială,

soluția noastră universală și profetică. Căci, deopotrivă cu Modelul, esențială în opera lui Antonie Plămădeală rămâne Memoria. Rând pe rând, apar în aceste pagini de o uimitoare intuiție de solomonar ce găsește ca într-o vrajă izvoarele esențiale, chipuri și semne ce ne aduc peste timp și ni se arată ca fiind noduri în marile năvoade care fac întregul nostru constitutiv să existe. Pe mulți i-a găsit prin Tradiție dar pe și mai mulți îi aflase prin „potrivirea“ magică, ce nu se va putea explica altfel decât printr-o voință ce depășește înțelegerea comună. Unii dintre cei extrași din uitare par a fi venit către el ca printr-o chemare ritualică ori ca printr-o invocare de cuvinte ce fac lumea să capete alte dimensiuni. Astfel se făcură marile cărți unde toate acestea se împletesc într-un fel de Predanie care se va organiza episodic, putându-se contempla, în impunătoarea ei lecție memorabilă, abia prin alăturarea tuturor părților împrăștiate. „Biserica slujitoare“, „Dascăli de cuget și simțire românească“, „Spiritualitate și istorie“, „Calendar de inimă românească“, „Cuvinte la Zile Mari“, „Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă“, „Rugul Aprins“ sunt nu doar documente de creație și de povățuire ci și impresionante cărți de îndrumare, a căror însemnătate se va vedea cu timpul și va crește cu cât vremurile vor fi mai nedesluite. Prezența lui în istoria românească se va înțelege, deopotrivă, odată cu întărirea Timpului Rău și indistinct, ca un model ce va deveni necesar căci i se potrivește Căii grele ce o vom urma. Într-un anume fel, aceasta recapitulează „modele si exemple“ cu caracter emblematic. El avea intuiția și erudiția lui Nicolae Iorga, cel ce deschisese drumul Școlii istoriografice de la „Annales“, ținuta senină și profetică a lui Vasile Pârvan, care a reconstituit „Getica“, ușurința de a formula memorabil a lui G. Călinescu și marele proiect interminabil al enciclopedistului B.P. Hașdeu. Venise din Basarabia, adică dintr-o Românie aproape biblică, ieșind din acea istorie paralelă ca un fiu de țărani, fiindcă, în felul lui, și el era un „crăișor“, adică un voievod ocult și un îndreptător de oameni și de mulțimi pe al căror cer sufletesc Fapta ce ne lasă va rămâne cu fixitatea constelațiilor intangibile.

„Restituirea arhivelor ignorate“

Cele dintâi pagini din „*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*“ de G. Călinescu, ne înfățișau, la 1941, o imagine deplorabilă a studiilor în această materie, la noi, unde absența de instrumente și de sinteze îl obliga adeseori pe cercetător în a face deopotrivă studiu arhivistic, editare, bibliografie, analiză și privire „de sus”. Tabloul înfățișat impresionează prin sentimentul de nepăsare metafizică. Noi, față de ceea ce ar fi trebuit, am strâns puțin și rău și chiar și ceea ce am strâns am lăsat, uneori, deoparte fiindcă ar fi prea de tot „localist”, nesemnificativ și vernacular. Convingerea că suntem „rămași în urmă” și că mult din ceea ce am dat nu semnifică decât puțin creează neîncredere și descurajare și, de fapt, lacună nemeritată. Acest deficit se explică, deci, și persistă și cu greu s-ar închipui că într-un interval prea scurt, vom putea avea ceea ce alții au demult și întrebuițează spre a se afirma. Și, totuși, ceva s-a corectat și ar fi excesiv a zice că imaginea prezentată, în acest câmp, de G. Călinescu rămâne integral în picioare. Astăzi avem, mai mult decât ieri, ediții acceptabile spre a da istoriografiei literare post-călinesciene alte îndreptări și sunt câteodată extensiuni de materie ce ne aduc perspective inedite asupra câte unui autor care abia acum este editat cu ceva mai multă acuratețe decât înainte. În direcția bibliografică nu s-ar zice că acumulările sunt spectaculoase căci absențele există deși nu par alarmante. Dar acestea sunt, pe scurt, înaintări ce au putut să se cristalizeze într-un mediu unde nu s-a modificat, până la urmă, nimic din ce ne aparține, poate consubstanțial, ca **doctrină a descurajării**. Căci astfel de obiective aparțin, pretutindeni în lumea civilizată, nu cetățenilor ci Statului care, însă, aici, rămâne nu creator de strategie și de protecție pentru viitor ci agregare indecisă, **obiectivistă**, și chiar un agent neutru, dezlegat de obligația față de nație.

Însă a pune accent doar pe starea edițiilor și pe bibliografie e posibil dar nu și satisfăcător științificește de vreme ce înaintarea propriu-zisă își află temei mai degrabă în argumentul de ansamblu. Aici intervin, de obicei la noi, **omul eroic și construcția luminată** unde reacția populară aduce întotdeauna rezultatul ce trebuia fiindcă „Neamurile” presimt de obicei direcția pozitivă și fac alegerea trebuitoare. Astfel încât, oricâtă atitudine ancilară ar fi arătat stăpânirea, concepția ne apare, până la

urmă, înnoită și o viziune a „deschiderilor“ ce se impun treptat impresionează prin coerență. Câteva puncte de reazem în desfășurarea aceasta inevitabilă sunt, însă, demne a fi exemplificate.

Întâi de toate, izbește perspectiva. Ea năzuiește acum a ne arăta nu adaptarea la canon ci trăsăturile specifice și voința de a organiza mai potrivit înlănțuiri de cronologie cu origină mai curând autohtonă decât materia impusă ori dobândită din exterior. „Modelul de împrumut“ începe, deci, a se estompa și a pierde în putere oricât ar fi fost el de obsedant în ideea că ar fi „european“. Noi suntem europeni dar, înainte de aceasta, avem o literatură care și-a confirmat evoluția mai degrabă în termen propriu fără a se întemeia în autarhic și a se dezvolta pe „principiul vaselor necomunicante“ căci și în această materie autonomia absolută e o utopie. Consecințele acestei largimi de vedere se întrevăd căci astăzi ne înțelegem mai bine „nota dominantă“ și cronologia răsărită prin diferență, fiind fapt necontestabil că a-i vedea aici originile patristice și a evidenția evoluția până în secolul al XVIII-lea (într-o „enciclopedie rustică“ aflată la adăpost de fanarioți) nu-i încercare fără sens ci o revizuire ce se sprijină în organicitatea perenă și în continuitate pe dedesubtul aparențelor rupturi, este a vedea mișcările în fundamental și nu în incidental. Acestea sunt, prin urmare, chestiuni de **constituție revelată** și cu o însemnătate în afară de orice îndoială, căci se vor așeza, cu timpul, căpătând stabilitate, fiind evident că și cele mai îndrăznețe ipoteze de azi vor fi, cu probabilitate, „locurile comune“ de mâine când inerțiile se vor împrăști în vânt. Dar, la drept vorbind, „noutatea“ nu-i, până la urmă, decât relativă căci astfel de reorganizări pornesc de la o materie ce, fiind cunoscută, era minimalizată fără motiv și ar fi aventuros a se susține că o altfel de cronologie are drept materie revelații de ultimă oră.

Abia rareori apar „documente“ cu aparență de inedit. Ele decurg dintr-o **altfel de înțelegere a literaturii**, ce se îndepărtează de **heterodoxismul secular**: le aflăm în „însemnările de demult“, culese de Ilie Corfus, în extrasele făcute de G. Stempel (din „*Copiștii români de până la 1800*“), la Florin Dudaș, Ion B. Mureșianu, D. Bălașa, Chiril Pistrui (și încă la alții, câțiva) și în tot ceea ce recuperează „**a doua literatură**“ ce persistă pretutindeni precum marile pânze freactice și creează inevitabil obligația de a re-compune întregul cu toate părțile ce iradiază.

Cercetările de arhivă și rezultatele ce se obțin reclamă, deci, formulări noi și când apare materia inedită se impune a le da valoare prin inte-

grare și potriviri mai bune. Acestea ar fi datorita **istoriografului de vi-ziune**, care beneficiază de truda cărturarilor „de chilie“ rămași adeseori anonimi însă cu contribuție capitală, căci fără ei sinteza n-ar fi atât de repede posibilă. De obicei, astfel de succesiuni de etape sunt inevitabile și se explică prin organul exercitat monocord pe care scoticitorul de codice vechi îl posedă, făcându-l inapt de concepție ori, în cazuri rare, oferindu-i numai o perspectivă restrânsă. Abia intervenția ulterioară ce „leagă“ surse preluate de ici și de colo ar fi soluția dezirabilă și idealul ar fi a forma specialiști cu aptitudini multiple și de a stimula curiozitatea arhivistică în personalitatea „cu doctrină“ și capabilă a formula o concepție arhitecturată. Aceasta face transmisiunile îndeobște dificultoase (de la bibliograf la erudit) să se producă prin accelerație, oglindindu-se într-un intelect documentat la sursele originare și căruia procesul de sinteză nu îi pretinde noi disocieri.

Astfel de alcătuirii fericite apar rar și deocamdată exemplul impunător este, la noi, Antonie Plămădeală. Când, în 1981, el ne dădea o culegere de studii înfățișând „*Dascăli de cuget și simțire românească*“, sentimentul că apare, astfel ordonată, o altă imagine a literaturii române din Evul Mediu și până în „veacul profetic“ și romantic, al începutului de **Reconquista**, era izbitor. De aci, re-construcția se pornește. „*Tradiție și libertate*“ (1983) adauga principiile acestei ordonări și completa fundamentul doctrinar, unde nu doar năzuința de a evolua specific și în cadre tradiționale verificate era evidentă ci și creația prin canonic, pe unde se întrevește perfecționismul moral. Dar spre a se extrage din aceste ipoteze – cuceritoare prin formule eseistice – ideea de literatură era necesară o examinare multiplă și conjugată, practicând succesive disociații în domenii care, în epoci vechi, se confundau cu literatura și care, azi, nu se mai înțeleg dacă lipsește „codul“ căci modernii văd în literatură stratul „autonom“ iar nu „efectul“ și „etiologia“. Dar, în tradiție, literatura este cultură și e, deopotrivă, pedagogie, etică și filosofie și se însuflețește, în momente de comuniune, prin muzică, atunci când nu e tradusă – spre a trece de obstacole artificiale ale „limbilor sacre“ – în imagini întinse pe zid, prin zugrăvire. Aceasta este, de fapt, **restituirea conceptului tradițional de literatură**, unde mulțimea de adaosuri cu aparență „neliterară“ se dovedea a hotărâ însăși substanța actului literar.

Tot ce se urmează de aci încolo se îndrumă după acest concept „culturalist“. Stăruința în această directivă impresionează. Când a reconsti-

tuit, din arhivele lui Elie Miron Cristea, imaginea „*Românilor din Transilvania sub teroarea dualismului austro-ungar*“, Antonie Plămădeală s-a raportat neconținut la condiția acestei literaturi unde componenta culturală fuse decisivă prin „lucrarea în mediu neprielnic”. Acest culturalism e prezent, de altminteri, și în „*Pagini dintr-o arhivă uitată*“ ca și în „*Lazăr-Leon Asachi în cultura română*“, unde contribuția de arhivistică pare a fi fundamentală însă nu-i hotărâtoare căci puterea de sinteză impune aici ca și știința în a pune totul în serii istorice noi, plauzibile. Însă, abia „*Lazăr-Leon Asachi în cultura română*“ ilustrează modelul și, contemplând-o fără prejudecată oarecare, o putem socoti cea mai de seamă contribuție de acest fel în istoriografia românească, ridicând procedurile la altitudinea unei metode. Aceasta este **restituirea arhivelor ignorate**, revelând, prin cercetare de document, nu doar creații necunoscute ci și autori ca și necunoscuți, „uitați“ ori adesea chiar „ocultați”, născătorii de operă ce fac, însă, să se modifice „perspective”, „principii de alcătuire“ și, până la urmă, „hartă”. Consecințele izbesc iar metoda provine din trebuința de a se obține rezultatul maxim în timp cât mai scurt. Speciile se comprimă: acum, istoriograful alcătuiește ediția și „monografia“, reconstituind ceea ce se cunoaște puțin ori parțial; o „viață“ întrepătrunsă cu „opera“ de dimensiuni rotunjite prin efort de restaurator. Imaginea ce rezultă e definitivă; ea recucerește, cu un gest, o întregă istoriografie inexactă și aduce deodată îndreptările posibile doar cu eforturi succesive și laborioase și, poate, în intervale lungi. Căci „a restitui“ înseamnă, acum, a epuiza arhiva, a edita, a rescrie biografii și a restaura imaginea unei opere, a face, adică, **istoriografie literară completă**, înlocuind decenii de mișcări naturale și lente. Timpul, în trecerea lui anonimă, de izvor, e supus voinței de a întruchipa o cultură prin ceea ce are aceasta definitiv, adică statuar.

*

Activitatea, cu indiscutabile merite în eseu filozofic și în istoria culturii, a lui Antonie Plămădeală tradusă în contribuții de o valoare înaltă, se organizează, deci, într-o direcție inedită metodologic însă nu mai puțin valabilă și chiar salutară la noi. „*Pagini dintr-o arhivă inedită*“ (1984), „*Lazăr-Leon Asachi în cultura română*“ (1985), „*Lupta împotriva deznăționalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar*“ (1986), „*Românii din Transilvania*“ (1986), „*Contribuții istorice privind*

perioada 1918-1939“ (1987) sunt deopotrivă cercetări de istorie politică și culturală, biografie, portret caracterologic și ediție de text inedit, alcătuind o formulă literară – de o izbitoare noutate mai întâi prin metodă – ce combină restituirea de arhive ignorate și comentariul istoriografic în gust eseistic și rapsodic, proprie acestui autor cu înzestrare nativă în speculația înaltă de idei.

Căci, într-un fel, Antonie Plămădeală **și-a creat propria specie**, căutând să se exprime cât mai nimerit atât sub raportul sensibilității cât și al conformației intelectuale; acestea, până la urmă, sunt ediții masive însoțite de studii erudite și de nenumărate note lămuritoare care cresc de pretutindeni ca o vegetație luxuriantă ce definesc **un fel de a fi și o structură a personalității** repede pricepătoare, impresionantă prin știința de a formula elocvent și memorabil. Geniul formulei crescând nu din calcul ci din instinct (căci Antonie Plămădeală are, ca și Petre Pandrea, *pasiunea ideilor trăite*) indică o consumpțiune extraordinară și, deopotrivă, o educație a sensibilității, ceea ce rezultă de aici fiind adevărate elaborații ce impun prin rigoare și printr-un spirit de geometrie și abia mai apoi prin stilul strălucit. În fond, opera ce rezultă este **o continuă supunere a vocației eseistice la necesitatea, înțeleasă și ea, a datoriei** și capătă o pronunțată coloratură etică, de altminteri explicabilă prin formație și prin ținuta tipică, de intelectual român excepțional, unde criteriul moral este hotărâtor. Moldav prin sensibilitate, Antonie Plămădeală este transilvan din simțul datoriei.

Asfel încât genul inedit al „paginilor dintr-o arhivă ignorată“ nu-i doar un ideal eseistic, capabil să traducă într-o specie „de frontieră“ o individualitate neîncăpătoare în canoanele strâmte, ci și un obiectiv etic și o concluzie de intelectual cu program. Căci, din acest unghi peren, esențial este, dar, a restitui unei culturi totalitatea documentelor posibile care abia acelea pot să aducă reconstrucții istoriografice fidele și o imagine a istoriei adevărate.

În fond, câteva dintre aceste studii adăugate edițiilor ce le însoțesc practică **un fel insolit de imagologie**, ori, mai bine zis, pregătesc **o viziune imagologică virtuală**, mai accentuată în admirabila cercetare „*Românitate, unitate, continuitate*“ (Sibiu, 1988). Aici, Antonie Plămădeală valorifică și totodată editează o prea puțin cunoscută „descriere a Daciei”, aparținând istoricului sas Johann Tröster: „*Das Alt-und Neu-Teutsche Dacia*“, cu o întâie ediție apărută în 1666, la Nürnberg. Pașii nu calcă

aici prin teritoriu nedestelenit căci despre „Vechea și Noua Dacie nemțească” scrisese mai deunăzi și A. Armbruster, în „*Daco-romano-Saxonica*” (București, 1980, contribuție fundamentală).

Cercetarea lui Troster, sau, mai bine zis „povestea”, este întrucâtva neobișnuită. Și ideile lui arată o anumită straniețate. Căci contrar **pre-rosslerienilor**, el nu pune la îndoială romanitatea românilor și continuitatea autohtonă dar crede în originea dacică și gotă a sașilor ceea ce astăzi ne apare excentric și inexplicabil. Acestea sunt însă „genealogiile imaginare” ce izvorăsc de la Jordanes (sec. VI d.H.) susținător, în „*Getica*”, al obârșiei getice a goților. Altfel, descrierea etnografică, geografică, lingvistică și culturală a Daciei este încăpătoare și uimește prin penetrație. În selecția de „material didactic”, Antonie Plămădeală s-a orientat admirabil către un document esențial și obiectul i se și potrivește căci îl înconjoară de un comentariu memorabil ca studiu autonom, de fapt o sinteză originală de critica surselor istoriografice, în felul celor începute la noi încă din veacul XVII, odată cu Grigore Ureche, Miron Costin, Stolnicul Cantacuzino și, mai apoi, cu Dimitrie Cantemir. Reacția în acest câmp este inevitabilă și, de fapt, aceasta este o componentă de „blestem antropologic”. Prea adeseori noi, în loc să construim și să ne manifestăm ofensiv, trebuirăm să reacționăm întâmpinând pe detractorii ce produceau **fabula negativă**. Modelul nu-i recent și încă stăruie, uneori chiar întărindu-se periodic. Românii ar fi fost „recenti” și venetici acolo unde arată o multimilenară autohtonie; apoi – „inculți” și „necivilizați” când, de fapt, impresionară antichitatea prin înalta concepție despre lume a strămoșilor geți; în fine, incapabili a se governa căci ar fi privați de o tradiție a statului, înțeleasă, în sens occidental și inorganic, deci contractualist. Acestea sunt, dar, concluzii ce provin dintr-o **altfel de istorie** și exemplifică o mentalitate de năvălitori ce își justifică astfel cucerirea. Însă, deopotrivă, creează necesitatea de a se impune și fac **cultura de ripostă** să apară încă de timpuriu, de la „letopisete” și până mai încoace, când prin Școala Ardeleană, Bălcescu și Kogălniceanu și până la Eminescu, Hașdeu, Iorga și Pârvan, la Lucian Blaga și G. Călinescu, se afirmă specificul și se recunoaște, la noi, o **europenitate a originilor**.

„*Romanitate, continuitate, unitate*” de Antonie Plămădeală studiază nu o „basnă” ci o **fabulă pozitivă**. Aceasta este un mit etiologic și constă în legitimarea unei populații apărute recent în istorie (aici goți și, deci, germani) printr-unul cu străvechime și socotit, prin tradiție istorio-

grafică, a deține o impresionantă vechime. Înșușirile pseudo-strămoșilor sunt considerate a trece în acești descendenți fictivi și deopotrivă cu ele și istoria acestora, împreună cu formele ei de civilizație. „Getica“ lui Jordanes, ce închipuia pe goți scoborând din „geții“ elogiați, în Antichitate, de Herodot – în paragrafele (din „Istoriei”, IV) ce se cunosc – nu procedează altfel. În fond, acesta este un elogiu subînțeles oricât de inexactă ar fi o astfel de genealogie ce se înlătură când se regăsesc cu adevărat rădăcinile. La drept vorbind, procedarea apare frecvent. Cronografele ce se mai păstrează adoptă numai cronologia Vechiului Testament și ascendențele „canonice“ și nici nu-i de mirare că, odată cu Grégoire de Tours, istoriograful medieval arată o incredibilă ignoranță în privința antichității „documentate”. În raport cu aceștia, erudiția în factologia de „vechime“ a lui Jordanes – care ar fi putut să fie un model de istoriografie regională – ne surprinde astăzi întrutotul, chiar dacă schema etiologică nu se confirmă. Această **altfel de istorie antică** însoțită de genealogii de fantezie continuă a circula până târziu și nu-i excentric să observăm că până și regii Spaniei se considerau descendenții geților și urmașii lui Zamolxis și Deceneu. Nu doar mediul hispanic cunoaște astfel de reproduceri ale mitului getic ci și, de bună seamă, și acela germanic și scandinav, unde printre strămoșii „danielor“ sunt prenumărați, cu o anumită mândrie heraldică, și „daci”. În această materie, Antonie Plămădeală urmează cercetările de **genealogie imaginară**, anterioare, ale lui Al. Busuioceanu (“Utopia getică”, „Zalmoxis”, despre geți, goți și spanioli) și Eugen Lozovan (“daci” și „dani”). Materia este pasionantă căci contaminări de surse și de istoriografie „iluzorie“ sunt de presupus până și în acest caz oareșicum mărunț. O anumită înrâurire trebuie să fi existat, deci, căci băgăm de seamă că Jordanes se traduse la Augsburg, în 1556, și nu-i fără sens a ne închipui că de aici se extrag toate fabulațiile lui Tröster și, poate, și ale altora. Esențială rămâne, însă **ideea de noblețe genealogică**; ea ne întărește în impresia că alții ne socotesc „model“ și nu ne disprețuiesc precum în schema de **barbarie și inconsistență istorică**, care este, totuși, recentă.

Studiul de acum este organizat sistematic și conceput eminent căci „*Romanitate, continuitate, unitate*“ face examenul complet și erudit al **Daciei germanice** propuse de Tröster, disociind ceea ce este de disociat și selecționând cu virtuozitate de exeget experimentat bogăția documentară a straniei monografii compuse de eruditul sas de acum trei sute de

ani. Este de la sine înțeles că oricât de ispititoare, fabula genealogică este respinsă de Antonie Plămădeală, adept al istoriografiei „de certitudini” și scoborător din Vasile Pârvan, pe care îl și invocă într-un discurs introductiv asupra metodei care este și o declarație de principii.

Timbrul pârvanian se urmează ideologiei extrase (în „*Romanitate, continuitate, unitate*”) din opera acestuia, odată cu admirabilul „*Calendar de inimă românească*” (Sibiu, 1988). **Calendarul** însuși continuă „*Das-căli de cuget și simțire românească*” și această înseamnă că autorul deține un **proiect de operă** și încearcă să-l aștearnă în concret într-un chip omogen lăsând încă de pe acum unitatea ei de cosmoid a se întrevedea.

Însă mai degrabă decât programul – ce nu se modifică, de altminteri – este izbitor în „*Calendarul de inimă românească*” stilul, având solemnitatea și aproape mișcarea de prozodie oraculară, attică, din „*Memoriale*”: „*Suntem contemporani cu strămoșii și ei sunt contemporani cu noi. Noblețea lor e noblețea noastră, vitejia lor e vitejia noastră, victoriile lor sunt victoriile noastre, suferințele lor sunt suferințele noastre. Apărându-le memoria ne apărăm pe noi. Noi suntem prelungirea lor în istorie, așa cum urmașii vor fi prelungirea noastră. Timpul se împarte în trecut și prezent.*

Numai în speranță.

Trecutul e în prezent pentru că ei sunt prezenți în noi. și așa prezentul lor și al nostru e trecutul lor și al nostru, de aceea ne simțim atât de solidari cu ei, cu ceea ce numim trecutul. Vorbind despre trecut, fără să ne dăm seama, întotdeauna întrebuițăm pluralul la persoana I: Noi am luptat la Călugăreni – zicem; noi am luptat la Plevna – zicem; noi – am făcut unirea – zicem! Vorbim ca niște nemuritori. Și suntem nemuritori.” Acestea sunt ridicări și căderi de ton și știință de a construi oratoric aparținând unui practicant eminent al omileticii și ar putea să se compare de îndată cu invocațiile lui Ernest Renan de nu ar avea, mai mult decât la acela, o intuiție, dătătoare de profunzimi, a Tainei. „Calendarul” ce s-ar fi înfățișat altminteri în felul unei evocări de modele externe dintr-o viață istorică unde ideea de pedagogie rămâne ea însăși fundamentală, devine acum o participare prin ritual la desfășurarea unei lumi de permanențe. „Scrisul” și „vorbitul” sunt ceremonii și au întrânsele ceva dintr-o liturghie, scriitorul însuși arătându-se a fi un fel de paznic de altar sacru și sacerdot într-o Biserică a Neamului, mai mult chiar, în rânduielile ei ce depășesc însăși noțiunea de „timp istoric”.

Dar originile acestui mod de a gândi sunt patristice și ar fi surprinzător a constata reproducerea unui strat de impresionantă străvechime până la noi dacă nu am ști că bizantinitatea se prelungește la Dunărea de Jos și nu încetează a se traduce în operă și în „exemplu”, odată cu poezia lui Vasile Voiculescu, cu filosofia lui Lucian Blaga. Începuturile patristice ale literaturii române orânduiesc, de fapt, acest spirit ce se revendică tipologic de la Bizanț însă documentează deopotrivă o impunătoare autohtonitate, de felul unui „Bizanț paralel”. La drept vorbind, între „Conlationes”, ale lui Ioan Cassian (din secolul al IV-lea) și „Convorbirile” lui Ioanichie Bălan nu sunt deosebiri de obiect și nici de atitudine și de stil și e tulburător a se constata că acestea aparțin aceleiași literaturi și se întâlnesc în afara cronologiei seci.

Există, dar, o **componentă patristică însușită și trăită** în opera lui Antonie Plămădeală, câteva dintre noțiunile ei fundamentale arătând obârșii străvechi, poate chiar anterioare „Bizanțului istoric”. Însă scriitorul nu adaptează, precum alții conceptele sacralului pentru uz profan, el vorbește în numele unei colectivități ale cărei valori capătă însemnătatea de transcendență și se sacralizează. Timpul însuși ia înfățișarea unui calendar sufletesc și național, existența lui numărându-se prin însemnări de clipe faste când se evocă momente și monumente, personalități ce definesc întregul, tainicul, „Neamul”. Părinții lumii noi, creștine, din Evul Mediu timpuriu, sunt astfel o sugestie pentru ceea ce, la Antonie Plămădeală, se cheamă aici **Părinți ai Patriei**, o categorie de **intemporal**, ce se definește prin Faptă, Cuvânt de înțelepciune și de povățuire și prin Predanie, deci **continuitate de model**. Aceasta este, de bună seamă, perspectiva celui care, cu nu prea multă vreme în urmă, a scris un memorabil eseu despre „*etnicitate și catolicitate*”. Dar pretutindeni, perspectiva se înalță mai mult și privirea încadrează totul cât mai de sus. Părinții Patriei, calendarul înțeles ca un sinaxar civil – acestea sunt formulări memorabile ce conțin și „o filosofie a culturii”. În privința lui Antonie Plămădeală, aceasta este o filosofie a specificității, ce se găsește acum la ora clasicității ei.

1988, revăzut 2005

Mitropolitul Antonie Plămădeală în efigie

Oricât ar părea de inverosimilă ca formulă, „lucrarea“ lui Antonie Plămădeală rămâne neîncheiată și, într-un anume fel, ea repetă, fără să aibă aceleași semnificații dramatice, cazul lui B.P. Hașdeu și al lui Vasile Pârvan. Este, parcă, același „blestem antropologic“ al zidului părăsit și neinsprăvit, ce va trebui, în viitor, să îl descoperim și să stăruim a-l adăuga prin cunoaștere, susținere și dezvoltări, năzuind a ridica încă o treaptă în nesfârșita chemare de a reconstrui Templul ideal. De fapt, la noi, o concluzie și o „efigie“ aproape deplin lustruită avuse numai Nicolae Iorga ,a cărui operă de un enciclopedism ce ține, la drept vorbind, de miracol, cu greu s-ar închipui că ar fi putut continua altfel decât reproducând ceea ce ne dăduse și apucase să ne arate drept cale încercată și drum neclătinat. Omul însuși ar fi căzut, mai târziu decât a căzut, sub alte securi ori înjunghiat de alte pumnale căci soarta celor ce voiesc a îndrepta mulțimile și a salva Neamurile din robie pare că este pecetluită de răul ce întotdeauna izbândește, fără a-l putea recunoaște în mulțimea de chipuri ce ne prezintă.

Dar, de fapt, pare că până și „lucrarea“ lui Antonie Plămădeală se întrerupse prin același blestem înrobitor. Viața lui fuse multă vreme aproape de o mucenicie de predestinat al dramei universale și doar puțini ani apucă a se bucura de liniștea ce asigură Fapta Mare și opera memorabilă; și, totuși, ni le-a dat și le-a înfăptuit.

Și, cu toate acestea, rămân uimitor de multe „**teme suspendate**“ și „**cărți deschise**“ ce vor trebui știute și întărite astfel încât firele de preț ce există să se tragă dinspre „virtual“ către act și către exemplu. Situația este paradoxală căci rareori, la noi, se va mai fi găsit cineva care, prin poziție, știință și capacitate de a hotărî, să fi putut să își îngrijească fructul și să îi asigure și statornicie dincolo de clipa cea repede și în viitor.

Antonie Plămădeală a făcut, în această direcție, atât cât l-a lăsat Dumnezeu și fiindcă opera inedită rămâne extinsă și, cu probabilitate, impunătoare, ne rămâne nouă nu doar obligația ci și Legatul de a o scoate, încă o dată, la lumină și de a o așeza acolo unde îi

este locul. Rămân, deci, întâi și-ntâi, cărțile încheiate și încă netipărite. Cel ce îi urmează, dacă voiește a se arăta un urmaș demn, trebuie să se îngrijească a le tipări iar dacă ezită prin respect prea înalt, trebuie să îi cheme pe cei ce știu să o facă. Apoi, rămân uimitoarele „cuvântări“ strălucite ce s-au rostit în multe ocazii și care, dacă s-au tipărit în publicații trebuie adunate și publicate în cărți, iar dacă s-au înregistrat, fără a se însemna, să se aștearnă pe hârtie și să devină cărți, la rândul lor. Dar între relativele „inedite“ intră și fenomenala bibliografie „gazetăreasca“, de fapt extraordinare documente de eseistică, omiletică, exegeză în temă diversă și chiar „notă“ aparent mărunță care, la un scriitor talent precum acela al Vlădicii merită culese, toate, de pe unde se află și introduse între coperte de cărți. Deci, întâi de toate, va trebui întocmită „bibliografia operei“ care, astăzi, încă nu există. Dar cine să o facă, la drept vorbind? **Și aici, ca și în alte rânduri, apare „indecizia instituțională“** căci noi, ca „mulțime“, putem încerca să acoperim singuri ceea ce trebuie să facă instituțiile dar sunt obiective ce ne depășesc în anvergură și s-ar putea îndeplini mai repede dacă efortul ar fi conjugat. În această materie, studențimea cu convingere națională și ortodoxă de la Facultățile din Sibiu și, întâi de toate, de la Institutul Teologic, căruia Antonie Plămădeală i-a purtat de grijă ca un cărturar nepereche ce era, vor trebui aduși în cercetarea șantierului măreț ce întrevădem și de unde ar învăța nu doar „cărturărie“ ci și metoda, „poruncă“ și datorie, până la urmă-caracter. Dar, cu acestea, obligațiile noastre nu se încheie. Un „fond de corespondență“ cum, probabil, abia în doar câteva cazuri va fi existat în întreaga literatură română, așteaptă să fie inventariat, cunoscut și publicat. Îl vor face, prin ascultare, cei ce trebuie să ne asigure „**lumina dinspre cei ce nu mai sunt**“.

Va trebui, mai cu seamă, ca întreg acest efort să se orânduiască și mai bine sub o înfățișare instituțională și locul cel mai nimerit va fi, fără de îndoială, Mănăstirea Sâmbăta, „marea hieroglifă“ închipuită de marele Mitropolit. Acolo, în ceea ce se cheamă – și-o imaginașe ca pentru multe sute de ani după el – „Academia de la Sâmbăta“, ierarhul locului și starețul vor fi, cu siguranță, cei care, având competența de a o face, se vor strădui să întemeieze mai mult decât „un grup“ oarecare de cercetători ci chiar o „mișcare“ intelectuală capabilă a reconstitui „idealul“ acestei construcții cărturărești și să-i resti-

tuie sensul ei integral. Căci aproape pe oriunde a trecut, prin orice câmp tematic, Antonie Plămădeala a lăsat urmă mare, ca și Nicolae Iorga.

Prin 1989, când, la rândul meu, mă încercam să nu las deoparte nimic din ceea ce ar fi putut avea însemnătate pentru noi, îmi mărturisise că a descoperit și el „un străromân”; această concluzie mi-o deslușise șoptit, aproape ca pe o taină, dar nu îmi spusese și numele lui. Îl aflasem peste câteva luni, când, la o reuniune de savanți, undeva în lume, Vlădica îi ștersese numele, de pe piatră imaginară peste care se așezase mușchi și iarbă, altui scriitor de la Dunărea de Jos: „Cuviosul Gherman“. Promisese și un studiu făcut mai în largime și chiar o ediție; dar unde sunt? Și unde se află „dosarele“ de „om vechi“ pe care, ca să ajungă la o încheiere, Antonie Plămădeala le întocmise spre a se lămurii?

Aceasta nu-i o fabulă și nici întrebare retorică, este realitatea vieții noastre istorice unde risipa ne stăpânește iar sentimentul că, indiferent ce se întreprinde, continuitatea există și se manifestă de la sine trebuie întărit prin orișice efort, individual sau colectiv. Astfel am lăsat să se piardă și să se împrăștie în cele patru vânturi nu doar dovezile noastre de identitate națională ci și milioanele de „fapte“ de tot felul, mai mari ori mai mărunte, a căror îngrijire ar fi dat un altfel de „om român“ mai sigur pe locul lui în lume și mai întărit în convingerea că, pentru destinul lui, orice urmă este tot atât de importantă ca și o viață care trece. „Sindromul nepăsării abisale“ trebuie înlăturat odată și odată și fiindcă altele sunt pierdute pentru veșnicie să nu lăsăm să se piardă ceea ce ne este, astăzi, la îndemână să facem fiindcă, orișicum ar înainta lumea de aici, Antonie Plămădeala va rămâne în veci „Modelul Omului Mare“.